

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

2009 İLERLEME RAPORU'NUN
DEĞERLENDİRİLMESİ

İKV UZMANLARI

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

2009 İLERLEME RAPORU'NUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin üyelik yolundaki ilerlemesini değerlendirdiği on ikinci raporu 14 Ekim 2009'da yayımlamıştır. Görev süresi biten bir Komisyon tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kriterleri yerine getirme ile üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesinin ölçüldüğü rapor, Türkiye'de ilerleme kaydedilen ve kaydedilmeyen alanları ortaya koymaktadır.

Raporda devlet bakanı olarak tam zamanlı yeni bir Baş müzakerecinin atanması ve görevini yerine getirirken gösterdiği çabalar olumlu karşılanmaktadır. Bunun yanında ABGS'nin yeniden yapılandırılması da olumlu bir gelişme olarak not edilmektedir. Genelde **siyasi reformlar hususunda** sınırlı ilerleme olduğu ve somut ilerlemelerin beklendiği belirtilirken, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, dernek kurma ve toplanma özgürlüğü, cinsiyet eşitliği gibi alanlardaki sorunlara oldukça ılımlı bir üslup ile işaret edilmektedir. Doğan Medya Holding'e yönelik olarak başlatılan vergi ile ilgili prosedür ve yüksek cezaların basın özgürlüğünü olumsuz etkilediği belirtilmekte; basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü alanında diğer sorunlara da dikkat çekilmektedir. Raporda kamu yönetimindeki reformlardan söz edilmekte; ancak, bürokrasinin azaltılması, düzenleyici etki analizleri, şeffaflık, devlet memurluğu reformu, Ombudsmanlık kurumunun oluşturulması, yeni bir insan hakları kurumu kurulması gibi bazı alanlardan önemli sorunlar ve eksiklikler yaşanmaya devam edildiği belirtilmektedir. Güvenlik güçlerinin sivil denetimi alanında ise kaydedilen ilerlemelerin yanında askeri mahkemelerin yargı yetkisinin AB uygulamaları ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Raporda azınlık hakları, dini özgürlüklerle ilgili dile getirilen sorunların yanından dikkat çekici olan kadın ve çocuk haklarına ilişkin sorunlara daha geniş bir şekilde yer verilmesidir. Kadınların topluma her alanda katılımı ve aile içi şiddet, namus cinayetleri ve erken ve

Avrupa Komisyonu her yıl AB aday ve potansiyel aday ülkelerindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelere ilişkin hazırlamış olduğu İlerleme Raporlarını yıl sonunda açıklamaktadır. Bu bağlamda, 14 Ekim 2009 tarihinde yayımlanan Türkiye'ye ilişkin 2009 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kriterleri yerine getirme ile üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesi ölçülmüş, ilerleme kaydedilen ve kaydedilmeyen alanları ortaya konmuştur. Raporda bahsi geçen hususların değerlendirilmesini ve sunulmasının Türkiye'nin üyelik süreci için önemli olduğu kanısındayız.

zorla yaptırılan evlilikler gibi önemli sorunların devam ettiği not edilmektedir.

Çocuk hakları ile ilgili kaydedilen gelişmelere rağmen, uygulamadan kaynaklanan sorunlar, çocuk işçiliği, çocuk mahkemelerinin yetersizliği, Güneydoğudaki gösterilere katılan çocuklara orantısız hapis cezalarının verilmesi gibi uygulamalar eleştirilmektedir. İşçi ve sendikal haklar alanında, 1 Mayıs'ın "Emek ve Dayanışma günü" olarak ilan edilmesi olumlu bir gelişme olarak kaydedilirken, Sendika Kanununun AB ve ILO standartlarına uyumlu olmadığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde ayırımcılığın önlenmesi ile ilgili yasal çerçevenin AB müktesebatına uyumlu olmadığı eklenmektedir. Kültürel haklar alanında TRT 6 gibi olumlu gelişmelerin yanında Türkçe dışındaki dillerin özel tv ve radyo yayınlarında, siyasi yaşamda, eğitimde ve kamu kurumları ile temasta kullanılmasında kısıtlamalar olduğu eklenmektedir. Doğu ve Güneydoğudaki durum ile ilgili bölümde konuyla ilgili başlatılan kamusal tartışmanın olumlu olduğu ve somut adımlarla devam etmesi gerektiği, ancak anti-terör yasasının geniş yorumlanmasının temel hakları sınırlayıcı etkisi olduğu ifade edilmektedir.

Komisyon'un **Kıbrıs** konusundaki tavrında herhangi bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Türkiye'nin Kıbrıs'ta iki taraf arasındaki görüşmelere destek verdiği ancak "Kıbrıs Cumhuriyeti" ile ikili ilişkilerini normalleştirme yönünde adım atmadığı not edilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bölgesel insiyatifleri, Irak ve Kuzey Irak yönetimi ile yakınlaşma, Ermenistan ile başlatılan yeni süreç de raporda olumlu bir şekilde ele alınmıştır. Kıbrıs konusunda, AB özellikle KKTC'nin izolasyonlarının ortadan kaldırılmasına yönelik kendi üzerine düşen sorumluluklara değinmemeyi tercih etmektedir. Topraklarında BM barış gücünün görev yaptığı bir ülkenin AB üyesi olmasının AB'nin temel ilkelerine aykırı düştüğü bir kez daha vurgulanmalıdır.

Siyasi kriterler alanında yetersiz ilerleme olan ve Türkiye'nin eleştirildiği diğer alanlar ise; anayasa reformu alanında siyasi partiler arasında oydaşma sağlanamaması, yerel yönetimlere yetki aktarımı konusunda ilerleme olmaması, yargı reformu ile ilgili stratejinin onaylanmasına rağmen yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliği hususundaki sorunlar, yolsuzlukla mücadele stratejisinin tamamlanması, insan hakları alanında yasal önlem gerektiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasının gecikmesi, işkence ve kötü muamele alanında yasal çerçeve uygun olmasına rağmen uygulamada yaşanan sorunlar, hapisane koşulları ve reform programında yaşanan zorluklar, bazı web sitelerinin yasaklanması, pratikte medya üzerinde siyasi baskıların devam etmesi, toplantı özgürlüğü alanında özellikle güvenlik güçleri tarafından orantısız güç kullanımı ile ilgili olarak ilgili prosedürlerin doğru uygulanması ve polisin çalışma koşullarının iyileştirilmesi gereği, derneklerin karşılaştığı yasal zorluklar, yurt dışından mali yardım almadan önce yetkililere bildirimde bulunma zorunluluğu, cinsiyet eşitliği kurumunun oluşturulması, ulusal ve yerel düzeyde kadınların siyasi temsili ve işgücüne katılımının düşük düzeyde olması, kadının eğitime katılımının AB üye devletleri ve OECD ülkeleri arasında en düşük düzeyde olması, olarak tespit edilmiştir.

Ekonomik kriterler alanında Türkiye'de işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı teyit edilmiştir. Genel olarak, geçen yıl da belirtildiği üzere "son yıllarda Türkiye

ekonomisinin güçlü bir istikrar programı gerçekleştirdiği" ve sağlam ekonominin yapısal reformlarla da desteklendiği belirtilmektedir. Reel ekonominin finansal krizden ciddi şekilde etkilendiği ancak, geçmişte gerçekleştirilmiş olan düzenleyici ve denetleyici reformların olumlu etkisini gösterdiği ve ülke genelinde derin bir finansal krize girilmesinin önlendiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, daha sağlam ve güvenilir mali dayanak noktalarının eksikliği ve 2009'un başından bu yana krizle mücadele amacıyla harcamalardaki artışların belirsizliği artırdığı ve bunun ekonomik toparlanmayı olumsuz etkileyebileceğine işaret edilmektedir. Sonuç olarak, mevcut ekonomi politikasının son aylarda olumlu etkisinin görülmesine karşın geçen yıl da ifade edildiği gibi, "makroekonomik istikrarın şoklara karşı kırılabilirliğinin sürmekte olduğu" belirtilmektedir.

AB Müktesebatı ile uyum ile ilgili 33 başlıktaki tespitlere bakıldığında, malların serbest dolaşımı, işçilerin serbest dolaşımı, yerleşme serbestisi ve hizmetlerin serbest dolaşımı, tarım, gıda güvenliği, ulaştırma, sosyal politika ve istihdam, dış ilişkiler, mali kontrol alanlarında az ya da sınırlı gelişme, Sermayenin serbest dolaşımı, kamu alımları, mali hizmetler, bilgi toplumu ve medya, balıkçılık, enerji, ekonomi ve para politikası, trans-Avrupa ağıları, yapısal politika ve yapısal araçların eşgüdümü, yargı ve temel haklar, eğitim ve kültür alanlarında biraz gelişme, istatistik ve bilim ve araştırma alanlarında iyi gelişme olduğu, vergilendirme ve girişimcilik ve sanayi politikası alanlarında gelişme olduğu, şirketler hukuku alanında gelişme olmadığı, adalet, özgürlük ve güvenlik alanında yeknesak olmayan ve sınırlı gelişme olduğu, fikri mülkiyet, rekabet politikası alanlarında uyumun ileri düzeyde olduğu, çevre alanında sınırlı gelişme olduğu ancak yatay mevzuat alanında iyi gelişme kaydedildiği, tüketici ve sağlığın korunmasında gelişme olsa da genel uyum düzeyinin yetersiz olduğu, dış ve güvenlik politikası alanında uyumun devam ettiği ve mali ve bütçesel hükümler başlığında Türkiye'nin temel ilke ve kurumsal düzenlemelere uyumunun ileri düzeyde olduğu ifade edilmektedir.

Gümrük birliği alanında, Komisyon Türkiye'nin malların serbest dolaşımına uyguladığı kısıtlamalar ve Güney Kıbrıs menşeli ulaşım araçlarına getirdiği sınırlamadan söz etmekte ve teknik engellerin kaldırılması, devlet yardımları, fikri mülkiyet haklarının korunması, korunma önlemlerinin uygulanması hususunda Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmediğini ifade etmektedir. Devlet yardımları ile ilgili olarak gerekli yasanın çıkarılmaması ve bağımsız bir kurumun hala kurulmamış olması şüphesiz haklı bir eleştiridir. AB tarafından Türkiye'den giden mallara uygulanan anti-damping ve telafi edici vergilerin tümüyle kaldırılmasını sağlayabilecek bir adımın hükümetimiz tarafından hala atılmaması üzücüdür.

Genel olarak, önceki raporlar ile benzerlik gösteren, geçtiğimiz yıl içinde medyada da yer alan bazı gelişmeler ile ilgili çoğu haklı eleştiriler getiren, ilerleme sağlanmayan konu ve müzakere Başlıklarının altının çizildiği rapor, Türkiye'nin AB sürecinde önemli bir yol kat ettiğini ancak yine de önümüzde oldukça yüklü bir yapılacaklar listesi olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı değişim ve reform süreci sonunda AB ve genel olarak Avrupa standartlarını yakalamakta önemli bir mesafe kat edilmiştir. Kıbrıs, ekümeniklik sıfatı, azınlıklar gibi konuların ele alınışı ve

yorumlanmasında Türkiye ve AB arasında farklılıklar ve görüş ayrılığı devam etmektedir. Ancak genel demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü standartlarında oydaşma belirli konularda anlaşmazlıkların ve uyumsuzlukların da iki tarafın da yararına olacak şekilde aşılmasını sağlayacaktır.

Bu noktada İKV olarak, AB ülkeleri tarafından Türk vatandaşlarına uygulanan **vize konusunda**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın kesin kararlarına rağmen fevkalade pasif bir tutum benimseyen Komisyonu Antlaşmaların bekçisi sıfatı ile bu alanda hukukun tam olarak uygulanmasını sağlamaya ve görevini layıkıyla yerine getirmeye davet ediyoruz. **Gümrük Birliği'nden** söz ederken, Türk sanayici ve iş adamlarına uygulanan vizenin ortaya çıkardığı büyük sorunları göz ardı eden rapor Türk kamyonlarına getirilmek istenen **kota ve benzeri kısıtlamalara** yer vermemektedir. **Serbest Ticaret Anlaşmaları** konusunda da Komisyon'un daha aktif olması şarttır. AB'nin üçüncü ülkelerle akdedeceği bu anlaşmaların Türkiye'nin yapacağı anlaşma ile aynı anda yürürlüğe gireceği hükme bağlanmalıdır. Daha önceki katılım müzakereleri sırasında aday ülkelere sağlanan **mali destek** dikkate alındığında tam üyeliğe hazırlık amacıyla ayrılan fonların son derece yetersiz olduğu açıktır. Ayrıca Gümrük Birliği nedeniyle Ortak Gümrük Tarifesi uygulandığından **AB ülkeleri üzerinden Türkiye'ye giren üçüncü ülke menşeli ürünlerde gümrük vergileri** AB ülkelerince tahsil edilmekte, henüz tam üye olmadığımız için gümrük gelirleri paylaşımından Türkiye yararlanamamaktadır. Eskiden Rotterdam ve Anvers gibi limanlardan giren malların Türkiye'ye gelişi söz konusu iken şimdi bu trafiğin artan oranlarda Köstence, Varna, Pire gibi limanlara yöneldiği ve sorunun boyutlarının arttığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Komisyon'un Türkiye'nin mali kaybını da dikkate alacak şekilde, mali konularda genel çerçeveyi göz önünde bulunduran önlemlere ağırlık vermesi şarttır.

Son olarak, 1998 yılından beri yayınlanan bu raporların anlamının aday ülkenin tam üyeliğe doğru ilerlemesini değerlendirmek olduğu ve bazı üye devletlerin tam üyelik yerine farklı alternatifler geliştirme çabalarının bu amaca kesinlikle ters düştüğü ve zarar verdiği hatırlatılmalıdır.